

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 6, Issue 2, June 2018, p. 362-376

Received	Reviewed	Published	Doi Number
19.02.2018	14.03.2018	30.06.2018	10.18298/ijlet.2618

Transmission Problems of Mutual Speaking Sections in Literary Translation (Turkish Translation of a Classical French Novel)

Selim YILMAZ¹ & Arsun URAS YILMAZ²

ABSTRACT

In this study, the translation of the spoken language writing to the Turkish language as a linguistic use in a French literary novel will be examined within the framework of the approaches of Linguistics, Stylistics and Translation Science. The main aim of this study is to examine the contribution of the relation between "form and meaning" and also "speech and meaning" to discourse, that is, the formation of the text. To do this, in the author's writing and in the text of the translator, the linguistic signs and phrases and if necessary non-linguistic components found in the utterance structures will be closely examined in the context of word formation and discourse formation. In this context, the translation process will present a pragmatic point of view that needs to consider two linguistic paradigms that are related to each other in terms of morphology, stylistics and Rhetoric. The corpus to be used in the study is the novel "La Condition Humaine" (1946) of the writer André Malraux (1901-1976) who is well-known all over the world and a pioneer in French literature and its Turkish translation titled "İnsanlık Durumu" (La Condition Humaine/Human Condition) (1987)". The main reason for choosing this corpus is that the novel mentioned above is heavily rich in terms of expression and style within the frame of spoken language; in other words it is a very comprehensive literary work.

Key Words: André Malraux, French-Turkish, Linguistics, Literature Translation, Spoken Language.

Edebiyat Çevirisinde Karşılıklı Konuşma Bölümlerinin Aktarım Sorunları (Klasik Bir Fransız Romanının Türkçe Çevirisi)³

ÖZET

Bu çalışmada, bir Fransız Edebiyatı romanında dilsel kullanım olarak konuşma dili yazımının Türkçeye yapılan çevirisi, Dilbilim (lenguistik), Deyişbilim (stilistik) ve Çeviribilim alan yaklaşımları çerçevesinde incelenecektir. Bu çalışmanın başlıca amacı, çeviride bir yandan "biçim – anlam", diğer yandan da "söz – anlam" ilişkisinin söylemin, dolayısıyla metnin oluşumuna katkısı mercek altına alınacaktır. Bunun için, yazarın yazımında ve çevirmenin metninde, sözce yapılarının barındırdığı dilsel işaretler ve gerekirse dildişi bileşenler, sözcük seçimi ve söylem oluşumu bağlamında yakından incelenecektir. Bu bağlamda, çeviri sürecinde bir yandan Biçimbilim, diğer yandan da Deyişbilim ve Sözbilim açısından birbiriyle bağıntılı iki dilsel paradigmayı göz önünde bulundurmaya gerekli kılan pragmatik bir bakış açısı sergilenecektir. Çalışmada kullanılacak bütüncü, Fransız Edebiyatının çığır açan dünyaca ünlü yazarlarından André Malraux'nun (1901-1976) "La Condition Humaine" (1946) başlıklı romanı ve onun "İnsanlık Durumu" (1987) başlığıyla yapılan Türkçe tercümesidir. Bu bütüncenin (corpus) seçilmesinin başlıca sebebi, adı geçen romanın konuşma dili çerçevesinde, dil düzlemi ile ifade ve üslup olguları bakımından oldukça zengin bir edebî eser olması ve içeriğinin de çok kapsamlı bir metin ihtiva etmesindedir.

Anahtar Kelimeler: André Malraux, Dilbilim, Edebiyat Çevirisi, Fransızca-Türkçe, Konuşma Dili.

¹Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, selimy26@gmail.com

² Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı. arsuny@yahoo.fr

³ Bu çalışma, 19-22 Haziran 2017 tarihleri arasında Yunanistan'da Atina Yüksek Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (ATINER) tarafından düzenlenen 4. Uluslararası Türkiye ve Türkçe Çalışmaları Konferansında sunulan sözlü bildirinin genişletilerek düzenlenmiş metnidir. Bu çalışmanın önce uluslararası sempozyum katılımıyla sözlü bildiri aşamasının gerçekleştirilmesinde destek sağlayan Marmara Üniversitesi BAPKO ile İstanbul Üniversitesi BAP Birimlerine buradan en içten teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, bu araştırmanın konusunu da kapsayan bilimsel projemize destek sağlayan TÜBİTAK (BİDEB-2219) Kurumuna buradan şükranlarımızı sunmayı bir borç biliriz.

Giriş

Bir edebî romanda bulunan konuşma dili Fransızcadan Türkçeye nasıl çevrilmelidir? Bu sorudan hareketle, bu çalışmada bir Fransız Edebiyatı romanında dilsel kullanım olarak *konuşma dili yazımının* Türkçeye çevirisi *Dilbilim* (lengüistik), *Değişibilim* (stilistik) ve *Çeviribilim* (fr. Traductologie, İng. Translation studies/Translating) alan yaklaşımları çerçevesinde incelenecektir.⁴ Bir edebî metinde konuşma dilini oluşturan dilsel bileşenler nelerdir? Başka bir deyişle, edebî bir romanda *sözlü söylemi* biçimlendiren “dil – düşünce” ilişkisi nasıl oluşur? Ve bu tür metinlerde *dilsel ve dildışı* unsurlar nasıl çevrilmelidir?

Bu soruları yanıtlamak amacıyla, çağdaş dilbiliminde kullanılan söylem çözümlemesi yöntemi kullanılacaktır. Bu yaklaşım çerçevesinde, özellikle Fransız Dilbilim ve Çeviribilim kuramlarına başvurulacaktır.⁵ Bu çalışmanın başlıca amacı, çeviride bir yandan “biçim – anlam”(fr. forme - sens), diğer yandan da “söz – anlam” (fr. parole – sens) ilişkisinin söylemin, dolayısıyla metnin oluşumuna katkısı mercek altına alınacaktır. Bunun için, yazarın yazımında ve çevirmenin metninde, sözce yapılarının barındırdığı *dilsel işaretler* ve gerekirse *dildışı bileşenler*, sözcük seçimi ve *söylem oluşumu* bağlamında yakından incelenecektir. Çeviri etkinliği, özü itibarıyla “öznel” ve “kişisel”, yani insana özgü sübjektif bir dilsel faaliyettir, dolayısıyla değerlendirmeler (hatta eleştiriler) de doğal olarak öznel olacaktır (bkz. Dilde öznellik olguları).⁶ Dolayısıyla, çeviri süreci temelde çevirmen kararları ve stratejileri bağlamında, kelime secimi ve sözce/söylem oluşumu esasına dayanır. Dilbilim alanını “dil kendi içinde ve kendi yararına incelenmesi”⁷ şeklinde tanımlayan İsviçreli Dilbilimci Ferdinand De Saussure (1985) “dil bir göstergeler dizgesidir ve bu yönüyle de devingen bir yapıdır” der. Dilbilim/Çeviribilim ilişkili çalışmaların da bu bakış açısı merkezinde ya da odağında toplanmasında büyük yarar vardır.⁸

Bu bağlamda, çeviri sürecinde bir yandan Biçimbilim, diğer yandan da Değişibilim ve Sözbilim açısından birbiriyle bağıntılı iki dilsel paradigmayı göz önünde bulundurmaya gerekli kılan *pragmatik* bir bakış açısı sergilenenektir. Çalışmada kullanılacak bütünce, XX. Yüzyıl Fransız Edebiyatında çığır açan dünyaca ünlü yazar-düşünür André Malraux’unun (1901-1976) “*La condition humaine*” (1946) başlıklı romanı ve onun “*İnsanlık durumu*” (1987) başlığıyla yapılan Türkçe tercümesidir. Bu bütüncenin⁹ (corpus) tercih edilmesinin temel sebebi, adı geçen romanın konuşma dili çerçevesinde, dil düzlemi ile ifade ve üslup olguları bakımından oldukça zengin bir edebî eser olarak, içeriğinin çok kapsamlı bir metin ihtiva etmesindedir.

⁵ Bu nedenle, okuma ve anlamayı kolaylaştırmak amacıyla alana özgü kimi teknik terim ve kavramların orijinal Fransızca karşılıkları makalenin sonunda bir terim listesi halinde verilmiştir.

⁶ Fr. Subjectivité dans le langage (fait-acte de langage-linguistique) / İng. Subjectivity in langage (langage-linguistic fact-act).

⁷ La linguistique est principalement (pour Saussure) l'étude de la langue en elle-même et pour elle-même : “La linguistique a pour unique et véritable objet la langue envisagée en elle-même et pour elle-même.” (Öz alıntı/citation originale de Saussure, 1985).

⁸ Son zamanlarda, “Dilbilim Saussure'den ibaret değildir; Saussure artık çok eskimiştir” şeklinde dil felsefesinin temelini oluşturan “Dilbilimin babası/kurucusu” (fr. Le Père-fondateur de la linguistique) diye tabir edilen bu alanın kurucusunu basite indirgeyen sakıncalı bir takım görüşler türemiştir. Bu anlamda, Saussure (1995) okumaları ve değerlendirmelerinde bir eksiklik olduğu söylenebilir. Bu okumaları, *güncel dil mantığı ve felsefesi* kapsamında başka bir gözle tekrar ama derinlemesine düşünmekte yarar vardır. Öyle ki, Saussure'ün her *sözü ve sözcüğü*, kuşkusuz dilsel bir yaklaşımı, dile farklı bir bakış açısını tasvir etmektedir. Saussure söylemi (fr. Discours saussurien) diye anılan bir kavramın varlığı da kuşkusuz unutulmamalıdır.

⁹ Bir bilimsel çalışmanın veri tabanı anlamına gelen “Bütünce” terimi yerine son yıllarda “Derlem” terimi de kullanılmaktadır. Bütünce metinlerinin yazıya dökülmüş şekline de “Çevriyazı” (Bkz. Vardar, 2002: 60), ya da doğrudan “Transkripsiyon” (fr. Transcription) denmektedir.

A. Konu Çerçevesi

Bu çalışmanın konu içeriği, genel bir dilsel üslup olarak sözlü dil yazımının çözümlenmesi ve çevirisinin incelenmesidir. Edebî üslup ve yazınsal metin bağlamında (karşılıklı konuşma dili düzleminde) dilsel kullanımın mercek altına alınacağı bu çalışmada, farklı türde biçimlenen sözce yapılarının analizleri kapsamında kullanılan "söylem çözümlenmesi" (fr. Analyse du discours) yöntemi esas alınacaktır.

Bir edebî romanda bulunan sözlü dil yapısı nasıl çevrilmelidir? (Fransızcadan Türkçeye yazın çevirisi örneğinde). Dolayısıyla, bu sorudan hareketle "dilbilim – çeviribilim" disiplinlerarası bir bakış açısı sergilenecektir. Diğer yandan, bir roman ve çevirisi üzerinden gidileceğinden öncelikle bu makalenin bir durum çalışmasını olduğunu belirtmekte yarar var.

Öyle ki, bu soruya yanıt bulabilmek için, öncelikle şu temel soru etrafında bir araştırma yapmak gerekir : "Bir edebî metinde sözlü dili oluşturan dilsel, dildışı ve biçimsel bileşenler nelerdir?" Başka bir deyişle, burada söz konusu olan uygulamalı dil-çeviri çalışmasında, belirli bir sözceleme durumunda üretilen farklı sözce yapıları ile bunların ihtiva ettikleri çeşitli göstergeler irdelenecektir.

B. Araştırma Bütüncesi

Çalışmanın veri tabanını klasik bir Fransız romanı ile Türkçe çevirisi oluşturacaktır. Buna göre, araştırma bütüncesi XIX. Yüzyıl Fransız Edebiyatının klasikleşmiş varoluşçu yazarlarından André Malraux'nun "La condition humaine" romanı ve Türkçe çevirisidir :

- Malraux, A. (1946). *La condition humaine*. Collection Folio. Paris: Gallimard.
- Malraux, A. (1987). *İnsanlık durumu*. Çev. Alev Er. Coll. "Dünya Klasikleri", İstanbul: Oda Yayınları.

Fransız siyaset adamı, düşünür ve yazar André Malraux bu romanıyla toplumda ses getirmiş ve tüm dikkatleri üzerine çekmeyi başararak 1933 yılında Fransa'nın en prestijli Edebiyat Ödülü "Prix Goncourt" (Goncourt Akademisi Edebiyat Ödülü) kazanmıştır. Edebî eserlerini genellikle Uzak Doğu uzamında işleyen Malraux'nun toplumsal konu ve sorunları bireyin varlığı ve özgürlüğü üzerinden işlemesiyle başlıca Edebiyat Akımlarından sayılan "Varoluşçuluk"¹⁰ doktrininde önemli bir yer edinmesini sağlamıştır.

XIX. Yüzyılda Jean-Paul Sartre'ın öncülüğünü yaptığı bu düşünce (felsefe ve edebiyat) akımında, André Gide, Albert Camus, Simone de Beauvoir gibi önemli yazarlar yapıtlarında toplumu oluşturan birey olarak "insan" varlığını merkeze almışlardır. Bu çerçevede, "manevi bireycilik ve bireysellik"¹¹ (fr. Individualisme moral) kapsamına giren "özgürlük, öznellik, kişisel/bireysel seçim, kaygı ve korku" (fr. Liberté, subjectivité, choix personnel, anxiété, inquiétude) gibi toplumsal sorunları

¹⁰ *Varoluşçuluk* : Bireysel varlık, özgürlük gibi kişisel seçimleri düşüncenin merkezine yerleştiren felsefe akımıdır. Daha sonra, bu düşünce hareketine mensup bazı yazarlar bu temaları XIX. ve XX. Yüzyıllarda Edebiyat alanında da işlemişlerdir. [*L'existentialisme, courant de philosophie plaçant au coeur de la réflexion l'existence individuelle, la liberté et le choix personnels, thèmes qui furent traités en littérature aux XIXe et XXe siècles par des écrivains associés à ce mouvement de pensée.*]

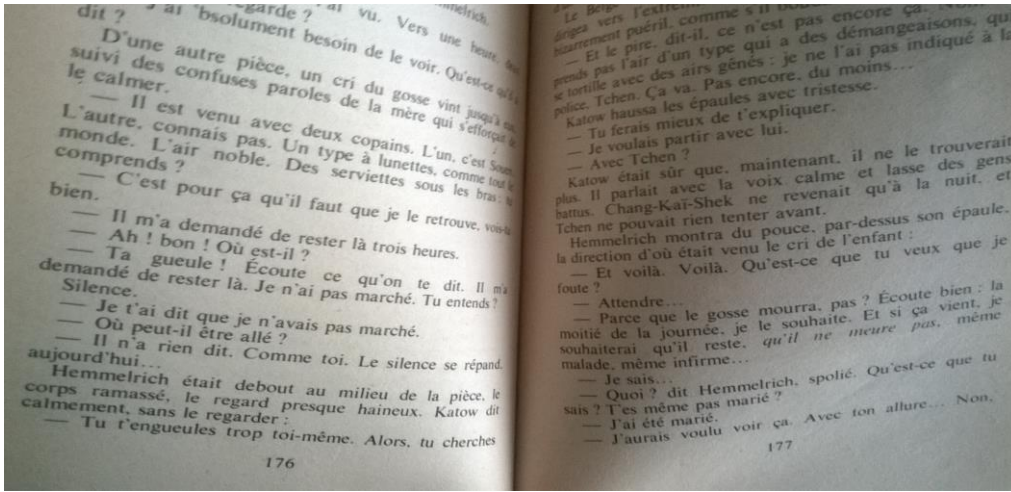
cf. <http://www.espacefrancais.com/lexistentialisme/>

¹¹ "Varoluşçuluk" (fr. Existentialisme) denilen edebî düşünce akımı ile Saussure'un "birey/söz" (fr. Individu/parole) kavramları arasında ciddi bir bağ kurmak mümkündür; bunlar ancak dil - edebiyat felsefesi ile açıklanabilir olgulardır. Zira, Varoluşçuluk akımının özünde de "öznellik" ve "bireycilik" vardır. Kaldı ki, Saussure, "dil - söz" kavramını *birey - toplum ilişkisi* çerçevesinde hem "sağlam bir dizge" hem de "kaygan bir madde" olarak değerlendirir.

doğrudan ilgilendiren temaları işlemişlerdir. André Malraux'nun diğer önemli romanları şunlardır: Le Conquérants (1928), La Voie Royale (1930), L'Espoir (1937), Les Voix du Silence (1951), La Métamorphose des Dieux (1957), Antimémoires (1967).¹²

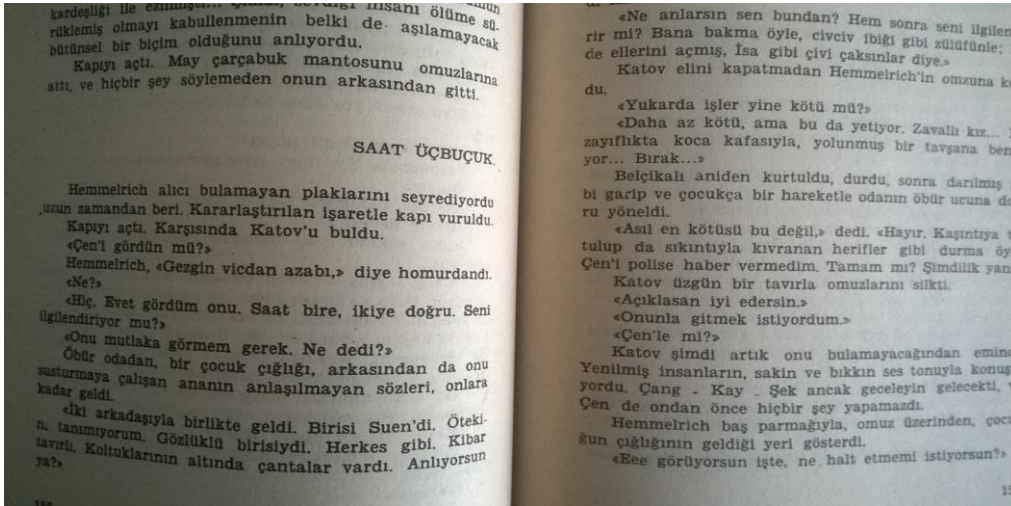
Bu araştırmada derleme olarak kullanılacak "La Condition Humaine" (İnsanlık Durumu) Romanına gelince, bu yapıtın farklı dilsel olguları içermesi ve sözlü dil üslubu açısından zengin bir edebî metin sunması, sözce analizlerine geçildiğinde açıkça görülecektir. Aşağıdaki resimler, romanın orijinal Fransızcası ve Türkçe çeviri kitabından tarafımızca resmedilmiştir. *Eserlerin kalınlığından dolayı tarayıcıdan daha nitelikli bir görüntü elde edilememiştir.* Bu nedenle, konuşma bölümlerinin sunumuna görsel bir örnek teşkil etmesi bakımından konuşma bölümlerinin yoğun görüldüğü ilgili sayfalar imkanlar dahilinde ancak bu şekilde resmedilebilmiştir.

- a) Kaynak metinde diyalogların görünümü bir örnek (s. 176 – 177)

Şekil 1. Kaynak metin örneği (Fransızca orijinal)

- b) Erek metindeki diyalogların görünümüne bir örnek (s. 156 – 157)

Şekil 2. Erek metin örneği (Türkçe çevirisi)

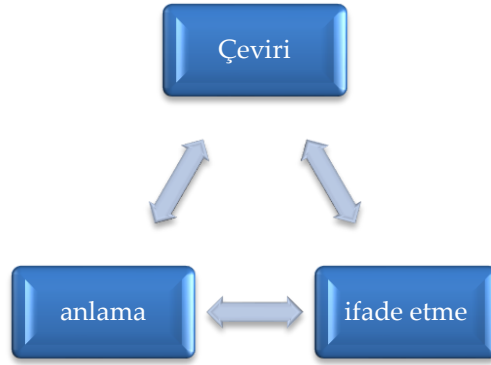
¹² cf. <https://www.etudes-litteraires.com/malraux.php>

C. Kuramsal Çerçeve

Çağdaş Fransız Dilbilim ve Çeviribilim kuramları çerçevesinde dilbilim, biçembilim ve çeviribilim yaklaşımı benimsenecektir. Bu disiplinlerarası yaklaşımı temel alan bilimsel başvuru kaynakları ise sırasıyla şunlardır :

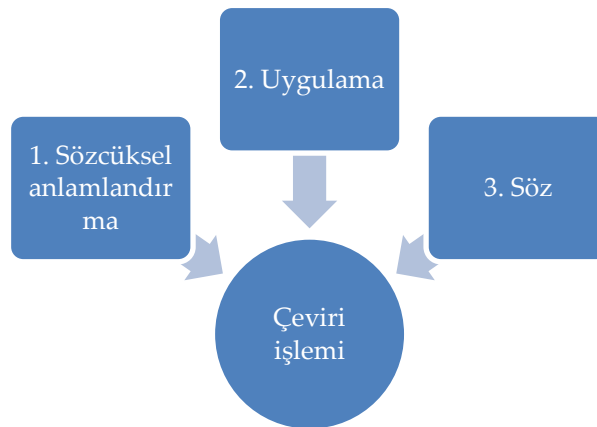
- Kerbat-Orecchioni, C. (1999). *L'énonciation*. Paris: Armand Colin.
- Lederer, M. (1994). *La traduction aujourd'hui*. Le modèle interprétatif. Paris: Hachette.
- Pergnier, M. (2004). *Traduction et linguistique : Sur quelques malentendus*. La Linguistique, Vol. 40, No.1, pp. 15-24. DOI : 10.3917/ling.401.0015

Fransız Çeviribilimci Marianne Lederer'e göre (1994), çeviri eylemi (fr. Activité traduisante) önce çevirilecek metni "anlama"ya (fr. Compréhension), sonra da onu "yeniden ifade etme"ye (fr. Réexpression, reformulation) dayalı iki aşamadan oluşan bir dilsel işlemidir. Lederer'in bu çeviri modelini "Yorumlayıcı kuram" (fr. La théorie interprétative) ya da "Anlam/a kuramı" (fr. La théorie du sens) şeklinde anlaşılmalıdır. Şimdi, bu çeviri sürecini (fr. Processus de traduction) görsel olarak şu şekilde betimlemeye çalışalım:

Şekil 3. Çeviri etkinliği şeması

Bu tanımdan hareketle, aynı çeviribilimci (Lederer, 1994) *Çeviri/Aktarım işlemi* adı verilen olguyu 3 farklı düzleme ayırmıştır : a) 1. *düzlem* : Sözcüksel anlamlandırma düzlemi (fr. Le niveau du sémantisme lexical), b) 2. *düzlem* : Uygulama düzlemi (fr. Le niveau de mise en oeuvre), c) 3. *düzlem* : Söz düzlemi (fr. Le niveau de la parole). Şimdi çeviri işleminin (fr. Opération traduisante) bu 3 farklı düzlemini bir şema halinde aktaralım:

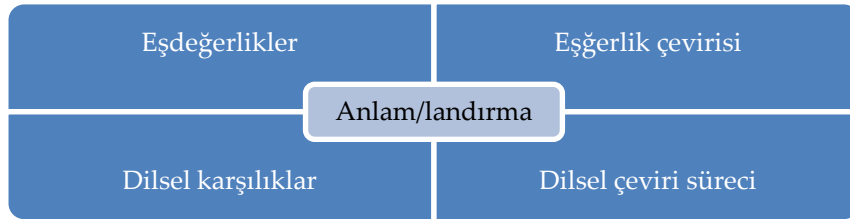

Şekil 4. Çeviri işleminin 3 düzlemi

Bu çerçevede “anlam” olgusunu odaklayan çeviri anlayışı Lederer’in (1994) “Yorumlayıcı çeviri” (fr. Traduction interprétative) kuramını oluşturur ve *birebir yapılan dilsel çeviriye* (fr. Traduction par correspondances) karşıt olarak “Eşdeğerlik” (fr. Equivalence) üzerine kurulu temelde *kaynak ve erek dil-kültür olgularını* birlikte dikkate alan *kültürel ve pragmatik bir aktarım* modelini betimler (fr. Traduction par équivalences). Zira Lederer nazarında sözcük karşılığı arayışı üzerine kurulu *dilsel çeviri işlemi* (fr. Traduction linguistique), sadece kaynak metnin doğru anlaşılması sürecine katkı sağlayan çevirmenin kendince yapabileceği bir ön çalışmadan ibarettir. Dolayısıyla, eşdeğerlik çevirisi, ya da *eşdeğer çeviriye* giden süreç, kaynak metnin yapısını oluşturan tüm *dilsel bileşenlerden* başladığına göre, ilk etapta bir nevi dilsel çeviri çalışmasından yola çıkılmaktadır. Ancak, bu kısmın yanlış anlaşılması amacıyla, dilsel çeviri çalışması yerine bağlama göre çeşitli dilsel yapılar üzerine uygulanan bir “anlamlandırma” çalışması ya da süreci demek daha doğru ve anlaşılır olacaktır. Bu çeviri kuramında geçen “yorum/lama” ya da “yorumlayıcı” teriminin daha ziyade “anlam/a” (fr. Compréhension) ve “anlamlandırma” (fr. Signification) ifadeleri yerine kullanıldığının altını çizmekte yarar var. Bu çeviri kuramını özetle şu şekilde göstermek mümkündür:

Şekil 5. Yorumlayıcı çeviri kuramı ve süreci

Şekil 6. Anlam/landırma odaklı çeviri modeli

1. Sözcüksel Alan – Anlamsal Düzey

Belli bir toplulukta kullanılan ve bağlama göre *anlamsal değer* (fr. Valeur sémantique) teşkil eden bir takım kelimelerin sözlü dilde belirli bir söylem çerçevesinde kullanılması söz konusudur. Sözcüksel alanda *anlamsal eşdeğerliği* (fr. Equivalence sémantique) gösteren emsal bir örnek verilebilir :

(1) Il te répond, le gosse, dit Hemmelrich. Ça te suffit? Qu’est-ce que tu **foutrais**, toi, avec le **gosse** qui va **crever** et la femme qui gémit là-haut – pas trop fort, pour ne pas nous déranger... [20]

= “Çocuk sana karşılık veriyor,” dedi Hemmelrich. “Bu sana yetmez mi? Neredeyse **geberecek** çocukla ve yukarıda inleyen kadınla baş başa kalsan sen **nasıl davranırdın?** [15]

Türkçe eşdeğerlerin incelenmesi :

Bu örnekte “gosse” ile “enfant” kelimeleri arasında, çeviride bulunmayan bir anlamsal fark vardır. Çevirmenin seçimi olan “çocuk” kelimesi, Fransızcadaki “gosse” kelimesinin birinci eşdeğeri değildir. Çeviride, bu kelimeye en yakın eşdeğer olarak mesela “velet” kelimesi düşünülebilir. Burada erek dil/kültür odaklı *kültürel eşdeğerlikten* (fr. Equivalence culturelle), başka bir deyişle ya da daha geniş bir bakış açısıyla *pragmatik eşdeğerlikten* (fr. Equivalence pragmatique) söz edilebilir.

Aynı durum “foutre” fiili için de geçerlidir; çevirmenin seçimi olan “davranmak” fiili tam karşılığı değildir. Bu iki duruma nazaran, “crever” fiilinin karşılığı olarak çeviride görülen “gebermek” fiili, bağlamın anlamsal değerini tam manasıyla yansıtmaktadır. Çevirmen buradaki argotik dil düzlemini göz önüne almıştır.

Doğal konuşma dilinde ziyadesiyle kullanılan bu kelimelerin anlamsal etkilerinin çeviride azaldığını görmek mümkündür. Tam karşılığı verilemeyen kelimelerin anlamsal açıdan çeviride bir *anlamsal kayıp* (fr. Perte sémantique) meydana getirdiği söylenebilir. Başka bir deyişle, kaynak ve erek metinler karşılaştırıldığında, sözcüde kullanılan ilk iki kelimenin eşdeğerleriyle bir anlamsal kaymaya yol açtığını gözlemledik.

2. Anlamsal Etki – Sözlü Dil Düzlemi

Sözlü dil düzlemindeki *anlamsal etkiyi* (fr. Effet sémantique) yansıtan bir örneği inceleyelim; kısa ve anlaşılır şekilde kurulan sözcüde konuşmacı şöyle der :

(2) Le cap'taine *se méfier*... [20]

= “Kaptan *pirelenebilir*” [16]

Fransızcada “*se méfier*” fiili, yazı dilinde olduğu kadar sözlü dilde de yerini bulmaktadır. Oysa, çeviriye bakıldığında, çevirmenin daha çok gündelik dilde kullanılan “*pirelenmek*” fiilini tercih ettiğini görülmüştür. Dolayısıyla, bu örnekte Fransızcada kullanılan fiil ile Türkçe eşdeğeri arasında *anlamsal etki* bakımından belirgin bir fark oluştuğunu söylenebilir.

3. Deyim – Bağlamsal İfade

Aşağıdaki örnek diğerlerinden şu yönüyle ayrılmaktadır : Dile getirilen sözce, sözlü dilde kullanılan bir anlatım, bir *ifade değeri* (fr. Valeur expressive) taşımaktadır. Konuşmacı, *sözceleme durumu* (fr. Situation d'énonciation) bağlamında köpeğine hitap ederken şu sözleri sarf etmektedir :

(3) Appelé par la lumière, un pékinois blanc entra en trottant. Elle l'appela d'une voix fatiguée:

- *Chienvelu, chienmoussu, chientouffu !* [43]

= Beyaz, Pekin cinsi bir köpek, ışığı görünce paytak paytak yürüyerek içeri girdi. Genç kadın yorgun bir sesle çağırdı onu :

- “*Tosunum, tombişim, kırıcık tüylü köpeğim benim!*” [39]

Çeviriyi incelediğinde, kaynak sözcüde “köpek” anlamına gelen “chien” kelimesinde türetilen üç kelimeye çevirmenin gayet uygun eşdeğerler bulduğunu söyleyenebilir. Çevirmen, bu kelimelerle oluşan ifade gücünü korumak suretiyle sözceyi erek dile yansıtmayı başarmıştır. Bu yönüyle, Türkçe

aktarımda hem ifade hem de *sözceleme değeri* (fr. Valeur énonciative) bakımından herhangi bir sapma olmamıştır. Aksine kaynak sözcedeki ifade gücünü oldukça yaklaşılmıştır.

4. Kelime Tekrarı (Kaynak ve Erek Metinde)

Karşılıklı konuşma bölümlerinde, bazı bağlam ve sözceleme durumlarının sözcük tekrarına izin verdiği gözlemlenebilir. Kelime veya sözcük tekrarının söz konusu kelimenin anlamı üzerinde bir *odaklama* ve/veya *vurgulama* amacı taşıdığı söylenebilir. Aynı kelimenin iki kez *tekrarlanması* (fr. Répétition) şeklinde gelişen dil kullanımına çevirmenin de sadık olduğunu aşağıdaki örneklerde olduğu gibi tespit edilebilir :

(4) –**Magnifique**, cette petite, **ma-gni-fi-que** ! [29]

= “**Müthiş** bir kız bu **müthiş** ! [25]

(5) - **Parfaitement**, chère amie, **parfaitement** ! [26]

= **Tümüyle**, yavrum, **tümüyle** (...) [22]

Bu örneklerde, çevirmenin yazarın sözcük tekrarını göz ardı etmediğini ve bunun da tekrarlanan kelime üzerinde bir pekiştirme sağlayarak sözcenin genel bağlamını, özellikle de *anlamsal değer* ve içerik bakımından etkilediği görülebilir.

5. Sözlü Dilde Eksilteli İfade (Kaynak Metin ve Sözcede)

Romanda, sözlü dilin geçtiği bölümlerde bazen *eksilteli* (fr. Réduction) ifadeler rastlanmaktadır. Söylem Dilbilimi penceresinden bakıldığında, kaynak sözcelerde göze çarpan bu sözdizimsel yapının *sözceleme açısından* bir işlevi olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıdaki örnekler incelediğinde, sözcelerin tamamlanmamış ve eksik oldukları görülebilir :

(6) OÙ crois-tu que soit allé Tchen? demanda-t-il. Il a dit qu’il n’irait chez mon père que vers quatre heures. **Dormir?** [23]

= “Çen’in nereye gitmiş olabileceğini sanıyorsun?” diye sordu. “Babamın evine saat dörde doğru gideceğini söyledi. **Uyumak için mi gidecek dersin?**” [19]

(7) Il y avait dans sa question une admiration incroyable.

- **Sais pas...** Il ne se saoule pas... [23]

= “**Bilmem...** O hiç sarhoş olmaz ki !...” [19]

Bu iki örnek dil ve çeviri bakımından incelendiğinde, çevirmenin *biçim eşdeğeri/biçimsel eşdeğer* (fr. Equivalence formelle) yerine, *bağlam eşdeğeri/bağlamsal eşdeğer* (fr. Equivalence contextuelle) üzerinde durduğu fark edilmektedir. Sözdizimsel düzleme göre, birinci örnek, ikinci örneğe nazaran daha uzun bir sözce ile çevrilmiştir. Birinci örnekte, Fransızca sözcede “Dormir?” mastar fiili ile verilen soru, “Uyumak için mi gidecek dersin?” şeklinde uzun bir soru sözcisi ile Türkçeye aktarılmıştır. İkinci örnekte ise, Fransızca “Sais pas...” şeklinde “Je” (tr. *ben*) öznesinin düşürüldüğü sözce, Türkçeye fiil yapıları “Bilmem” yüklemi ile çevrilmiştir. Türkçede “bilme-m” (fr. *je ne sais pas*) fiilinin sonuna eklenen /-m/ kişi ekinin *özne işlevi* Fransızca “je” kişi adıyla eşdeğerdir. Bu durumda, her iki örneğin Türkçe çevirisinde eksilteli bir kullanım söz konusu değildir.

6. Kelime Ekleme (Erek Metin ve Sözcüde)

Konuşma bölümlerinin çevirisinde, bazen çevirmen tarafından kelime ekleme yönteminin izlendiğini gözlemlenebilir. Bu durumda, *ekleme yapma/dahil etme* olgusunun (fr. Ajout/Addition) amacını çözümleyebilmek için kelimenin anlamsal yapısı kadar bağlamın da belirleyici olduğu söylenebilir. Aşağıda verilen örnekte, çevirmen *eşdeğer arayışında* (fr. Recherche d'équivalence) bir kelime ekleme yoluna başvurduğu görülebilir :

(8) - Mon enregistrement était mauvais?

- Très bon, parfait. [19]

= "Plağı kötü mü kaydetmişim yoksa?"

"Yok **canım**, çok iyi." [15]

Birinci eklenen kelime, sözcü sonundaki "yoksa" (fr. *sinon*) ve ikinci eklenen kelime ise "canım" (fr. *mon cher*) kelimeleri, Türkçenin konuşma diline özgü ve *sözceleme değeri* (fr. Valeur énonciative) ve işlevi olan söylemsel göstergelerdir (fr. Marques discursives). Bu nedenle, bu iki söylemsel göstergenin sözlü dilde önemli bir kullanım alanına sahip oldukları söylenebilir. Söylem Dilbilimci Detay (2010), bunun gibi söylemsel değeri olan işlevsel sözcüklere "*sözlü dilin kısa sözcükleri*" (fr. Petits mots de l'oral) adını veriyor. Buna istinaden, sözlü dilde kullanım frekansı yüksek bu tür sözceleme odaklı sözcüklere "*sözlü dilin işlevsel sözcükleri*" demenin daha doğru olacağını düşünülebilir.

7. Kısa Sözcü Yapısı (Tek Kelime)

Konuşma dilinde bağlama dayalı olarak sözdizimsel açıdan bazen kısa sözcüler üretilebilir. Öyle ki, bazı konuşmalarda tek kelimedenden oluşan sözcüler bile kurulabilir. Aşağıdaki örnekte, sözcü söylemsel işlevi olan tek bir kelimedenden oluşmaktadır; Fransızca sözcüğü oluşturan "alors?" soru kelimesi, Türkçeye, gündelik doğal konuşma dilinde sıkça kullanılan "eeee?" sesbirimiyle aktarılmıştır. Burada önemli olan bu sesbirimin bürünsel, yani prozodik (fr. prosodie/prosodique) özellikleridir; soru tonlamasıyla oluşan ünlü sesbirimi yükselen bir ezgi ve sona doğru uzatılan bir telaffuz özelliklerini barındırmaktadır. Bu bürünsel özellik, ilgili söylemsel göstergeye anlamsal ifade gücü veren bir sözceleme değeri katmaktadır. Diğer birimlerden farklı bir vurgu ve tonlama görünümüyle, bu sesbirim anlamsal açıdan "eee yani?" (fr. *et alors?*) anlambirim kullanımına yaklaşmaktadır. Şimdi söz konusu örnek, aslı ve çevirisi ile birlikte, sözdizimsel ve dildışı unsur barındırması bakımından karşılaştırmalı bir bakış açısıyla gözlemlenebilir :

(9) - **Alors ?** dit Kyo. [23]

= "Eeee ?" dedi Kyo. [19]

8. Ses Birimler

Yukarıda kısaca ana hatlarıyla değinilen "sesbirimleri" (fr. Phonème) aslında hem Fransızca hem de Türkçede oldukça zengin ve çeşitlidir. Aşağıdaki örneklerde bulunan farklı yapıdaki sesbirimleri çevirmen muhafaza ederek erek dil ve kültürünü göz önünde bulundurmak suretiyle, olası eşdeğerlerini bulmaya özen göstermiştir.

- (10) **Ah! Ah! Ah!** Dit Clappique, montant la gamme. [140]
 = Clappique “**Hah,hah,hah...**” diye gittikçe incelen bir kahkaha attı. [125]
- (11) – **Oh!** dit-elle, c’est une histoire scientifique (...) [103]
 = “**Oh,**” dedi Valérie, “bu bilimsel bir öykü.” [94]
- (12) **O** résurrection !... [261]
 = **Oh,** yeniden diriliş... [234]
- (13) **Hé!** La! dit-il à voix basse. [260]
 = “**Hey** bana bak,” dedi alçak sesle. [233]

Bulgular ve Sonuç

Öncelikle, bu araştırmada *konuşma dili yapısına özgü* (fr. Oralité/orature) bir takım somut özellikleri yansıtan sözcelerin aktarımının mercek altına alındığını yeniden vurgulamakta yarar vardır. Başlangıç noktası kaynak dil olarak Fransızcanın sözlü dil yapısı olmakla birlikte, burada söz konusu olan Fransızcadan Türkçeye yapılan bir edebiyat çevirisidir.

André Malraux’nun romanında karşılıklı konuşma bölümlerine önemli bir yeri vardır. Öyle ki, 285 sayfalık romanının neredeyse her sayfasında gündelik konuşma diline özgü sözcelerle karşılaşmıştır. Hatta romanın son sayfasında bile diyalog kesitleri görülmüştür. Bu bağlamda, kendisinin de özlü bir söz vardır: “Düşünceler, sadece düşünmek için değil, aynı zamanda yaşamak için vardır.” (*Les idées ne sont pas faites pour être pensées, mais vécues*). Bkz. <http://citation-celebre.leparisien.fr/auteur/andre-malraux>

Eserde, sözlü dilin kullanım sıklığı, bize *sözcelemde söylem* ya da *söylemsel sözceleme* (fr. Enonciation du discours) ve çeviri kapsamında incelenebilecek yüksek miktarda *dilsel* olduğu kadar *dıldışı olgular* (fr. Faits extra-linguistiques) ve *göstergeler* sunmuştur. Bu nedenle, Malraux’nun edebî metnini süsleyen, zenginleştiren kendine özel bir sözlü dil yazımına sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Konuşma yapılarını yansıtan sözcelerin oluşumu, diyalogların *dilsel* (fr. Linguistique) olduğu kadar, *dilsel olmayan* (fr. Non-linguistique) unsurlar bakımından da gözle görülür bir zenginlik barındırdığını söylenebilir. Öyle ki, sözcelerin sözdizimsel yapıları oldukça farklı oluşumlar sergilemektedir. Kısa ve anlaşılır sözceler kaleme aldığı gibi, uzun ve karmaşık sözcelerle de karşılaşmak mümkün olmuştur.

O halde, son söz olarak Malraux’nun kaleminin bir “sözlü dil kalemi” olduğunu söylemek gayet yerinde bir tespit olacaktır. Çevirmenin ise, bu kalemin *orijinal* rengini *mümkün olduğu kadar* değiştirmemeye özen gösterdiği ifade edilebilir.

Kaynakça

- Benveniste, E. (1967). *Problèmes de linguistiques générales*. Paris: Editions Gallimard.
- Ducrot, O. (1995). *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*. Paris: Seuil.
- Fontanier, P. (2009). *Les figures du discours*. Paris: Flammarion.

-
- Fromilhague, C. (2010). *Les figures de style*. Paris: Armand Colin.
- Gaymard, H. (1996). *Pour Malraux*. Paris: Editions de la Table Ronde.
- Goldmann, L. (1964). *Pour une sociologie du roman*. Paris: Editions Gallimard.
- Israel, F. & Lederer, M. (2005). *La théorie interprétative de la traduction*. Paris: Lettres modernes minard.
- Kerbat-Orecchioni, C. (1999). *L'énonciation*. Paris: Armand Colin.
- Lederer, M. (1994). *La traduction aujourd'hui*. Le modèle interprétatif. Paris: Hachette.
- Maingueneau, D. (2009). *Les termes clés de l'analyse du discours*. Paris: Eds du Seuil.
- Malraux, A. (1946). *La condition humaine*. Collection Folio. Paris: Gallimard.
- Malraux, A. (1987). *İnsanlık durumu*. Çev. Alev Er. Dünya Klasikleri Serisi, İstanbul: Oda Yayınları.
- Pergnier, M. (2004). Traduction et linguistique : Sur quelques malentendus. *La Linguistique*, Vol. 40, No.1, pp. 15-24. DOI : 10.3917/ling.401.0015.
- Saussure, F. de (1991). *Cours de linguistique générale*. Coll. Grande bibliothèque Payot. Paris: Payot. 1.Baskı: 1915.
- Saussure, F. de (1985). *Genel dilbilim dersleri*, Çev.: Berke Vardar, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Seleskovitch, D. & Lederer, M. (1984). *Interpréter pour traduire*. Paris: Traductologiques/Les Belles Lettres.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

E-Kaynaklar

- <http://www.espacefrancais.com/lexistentialisme/>
- <https://www.etudes-litteraires.com/malraux.php>
- <http://citation-celebre.leparisien.fr/auteur/andre-malraux>
- <https://www.google.com.tr/André+Malraux>

Ekler (Malraux ve Romanı)

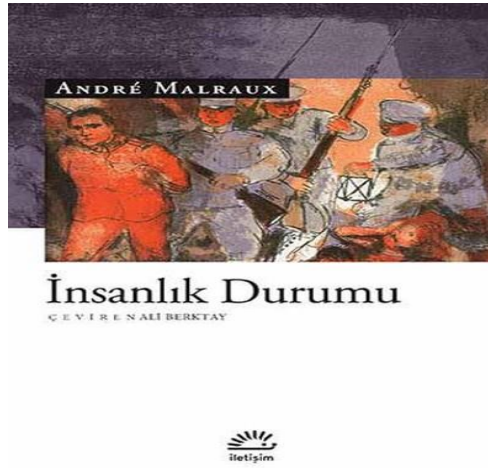
Aşağıdaki resimler bize ait değildir; kamuya açık olan Google arama motoru vasıtasıyla elde edilmiştir. Bkz. <https://www.google.com.tr/André+Malraux>

Şekil 7. André Malraux

Şekil 8. Romanın yaygın kapağı

Şekil 9. Romanın Türkçe çevirisinin kapağı

Kısa Terimce (Türkçe – Fransızca)

Bu tabloda *Dilbilim*, *Çeviribilim* ve *Edebiyat* alanları ile ilgili makalede kullanılan özel terim ve kavramların Türkçe ve Fransızca karşılıkları liste halinde verilmiştir.

<i>Türkçe</i>	<i>Fransızca</i>
Adaptation	Uyarlama
Adéquation	Yeterlik
Aktarım/aktarma	Transmission
Anlam kuramı	Théorie du sens
Anlama	Compréhension
Anlamlandırma	Signification (sémantisme)
Anlamsal değer	Valeur sémantique
Anlamsal eşdeğerlik	Equivalence sémantique
Anlamsal etki	Effet sémantique (de sens)
Appropriation	Uygunluk
Bağdaşıklık/uyumluluk	Cohésion
Bağlam eşdeğeri (bağlamsal eşdeğerlik)	Equivalence contextuelle
Biçim eşdeğeri (biçimsel eşdeğerlik)	Equivalence formelle/structurale
Biçimbirim(cik)	Monème
Birebir çeviri	Traduction par correspondances
Bireycilik	Individualisme
Bürün	Prosodie
Bürünsel öğeler	Éléments/unités prosodiques
Çeviri/bilim	Traduction/traductologie
Çeviri etkinliği	Activité traduisante
Çeviri eylemi	Acte de traduction
Çeviri işlemi	Opération de traduction
Çeviri süreci	Processus de traduction
Çıkarma, silme, eksiltme	Suppression, annulation
Dilde öznellik	Subjectivité dans le langage
Dilsel çeviri	Traduction linguistique

Dilsel öznellik	Subjectivité langagière/linguistique
Dildışı olgular	Faits extralinguistiques
Dildışı öğeler/olgular	Éléments extralinguistiques
Dilsel bileşenler	Unités linguistiques
Dilsel eylemler	Actes langagières/linguistiques
Dilsel olmayan	Non-linguistique
Disiplinlerarasılık	Interdisciplinarité
Düz çeviri	Traduction littérale
Edebî çeviri	Traduction littéraire
Ekleme/dahil etme	Ajout, addition
Eksilti(li)	Réduction (cf. ellipse)
Eşdeğerlik çevirisi	Traduction par équivalences
Eşdeğerlik arayışı	Recherche d'équivalence
Eşsözceleme	Coénonciation
İfade değeri	Valeur expressive
Kabul edilebilirlik	Acceptabilité
Karşılıklı söylem(leme)	Colocution
Karşılıklı sözceleme	Coénonciation
Kayıp (anlamsal)	Perte, manque (de sens)
Kelime/sözcük karşılığı	Correspondance
Kısıtlama	Contrainte, limite
Konuşma dili (sözlü dil)	Oralité (cf. le parler)
Kültürel eşdeğerlik	Equivalence culturelle
Kültürlerarasılık	Interculturalité
Manevi bireycilik	Individualisme moral
Öznel eylemler	Actes subjectifs
Öznellik	Subjectivité
Pragmatik eşdeğerlik	Equivalence pragmatique
Sesbilgisi	Phonétique
Sesbilim	Phonologie
Sesbirim(cik)	Phonème
Söylem çözümlemesi	Analyse du discours

Söylem dilbilimi	Linguistique du discours
Söylemsel sözceleme	Enonciation du discours
Söylemsel gösterge	Marque/signe discursive
Söylemsel gösterici	Marqueur discursif
Söz(ce)	Parole (énoncé)
Söz zinciri	Chaîne (parlée) de la parole
Sözcelem(e)	Enonciation
Söz düzlemi	Niveau de (la) parole
Söz eylem(i)	Acte de (la) parole
Sözceleme (zam)anı	Moment de l'énonciation
Sözcelemsel bağlam	Contexte énonciative
Sözceleme değeri	Valeur énonciative
Sözceleme dilbilimi	Linguistique de l'énonciation
Sözceleme durumu	Situation d'énonciation
Sözceleme işareti	Indice énonciatif
Sözceleme eylemi	Acte d'énonciation
Sözceleme işlevi	Fonction énonciative
Sözcüksel anlamlandırma	Sémantisme lexical
Sözlü (konuşma) dil(i)	Oralité / orature
Sözlü söylem	Discours oral/oratoire
Sözlü sözce	Enoncé oral/oratoire
Tutarlılık	Cohérence
Uygulama düzlemi	Niveau de mise en oeuvre
Varoluşçuluk	Existentialisme
Yeniden oluşturma	Reformulation
Yorumlayıcı çeviri	Traduction interprétative
Yorumlayıcı model	Modèle interprétatif